

Par Latvijas lauksaimnieku gatavību Eiropas koptirgum

Vakar, 8. decembrī, Latvijas valsts Agrārās ekonomikas institūtā seminārā "Vai mēs esam gatavi sarunām ar ES?" uz konkrētiem jautājumiem bija aicināti atbildēt lauksaimniecības pašpārvaldes organizāciju vadītāji un Zemkopības ministrijas (ZM) vadība.

Semināra mērķis bija ne tikai noskaidrot lauksaimnieku gatavību iestāšanās sarunām Eiropas Savienībā (ES), bet arī aizsākt diskusiju, vēlams, dialoga veidā par iespējamo Latvijas lauksaimnieku pozīciju attiecībā uz integrācijas procesu un iezīmēt ceļu tālākai lauksaimnieku nostājas attīstībai un pozīcijai sarunās ar ES.

Lauksaimnieku pašpārvaldes organizācijas tika aicinātas atbildēt uz šādiem jautājumiem: nozares redzami ieguvumi no iekļaušanās ES; nozares iespējamie zaudējumi; redzējums par nozares nākotnes vietu lielajā Eiropā; galvenās problēmas sekmīgai nozares iekļaušanai ES; apzinātie risināmie nozares attīstības pamatuzdevumi; ko varam dot savas nozares gatavošanai darbam ES tirgū; ko vēlamies no valsts. Savukārt ZM semināra beigās, kad uzklauts lauksaimnieku viedoklis, bija jāsniedz savs redzējums par integrācijas procesu un problēmām.

Zemkopības ministrijas Lauksaimniecības politikas un ES integrācijas departamenta direktors **Mārtiņš Roze** semināra sākumā īsi atgādināja, ka jau no 1995. gada tiek runāts par vienas programmas izveidošanu iestāšanās sarunām ar ES. Pirmais posms bija ES izdotā Baltā grāmata, kas arī tika ņemta par pamatu pirmās Latvijas integrācijas programmas izstrādāšanai. Pašlaik spēkā ir ceturtnā nacionālā programma, kas aptver Latvijai veicamos darbus. Latvija no savas puses jau ir pabeigusi nepieciešamo procedūru pirms oficiālo sarunu sākšanās. Briselē 6. decembrī bija izteikts netiešs apliecinājums, ka uz iestāšanās sarunām tiks uzaicinātas pilnīgi visas kandidātvalstis, bet skaidrība šajā jautājumā būs 10. decembrī Helsinkos. Ja pieļaujamā lietu secība īstenosies, tad nākamā gada aprīlī vai maijā Latvija sarunas uzsāks, bet sarunas par lauksaimniecību sāksies ne agrāk kā nākamā gada beigās. Sarunām būtu jābeidzas 2002. gada beigās, teica Mārtiņš Roze, un jau 2003. gadā, iespējams, varētu notikt iestāšanās līguma parakstīšana ES valstīs un visās kandidātvalstīs.

Savu viedokli seminārā bija aicinātas izteikt 9 lauksaimnieku pašpārvaldes organizācijas. Pārstāvji no divām - Zemnieku saeimas un Latvijas piensaimnieku centrālās savienības (LPCS) - runāja īsi, konkrēti un atbilstoši tematam.

Zemnieku saeimas priekšsēdētājs **Valters Bruss** par lauksaimnieku ieguvumu no iestāšanās ES uzskata noieta tirgus paplašināšanos; ES iekšējā tirgus stingro aizsardzību, kas attieksies arī uz Latviju, kad tā kļūs dalībvalsts; iepirkuma cenu paaugstināšanos, ja saglabāsies pašreizējais iepirkuma cenu līmenis ES; atbalsta maksājumu pieejamību, kas no ES budžeta tiek maksāti lauksaimniekiem. Tātad - jebkurā gadījumā, iestājoties ES, palielināsies lauksaimnieku ienākumi un lauksaimniekiem būtu jāgrib iestāties jo agrāk, jo labāk.

Par zaudējumu Valters Bruss uzskata lielo konkurenci iekšējā ES tirgū, Latvijas dārzenkopībai, augkopībai un gaļas ražošanai varētu rasties milzu problēmas - dažas nozares varētu arī neizdzīvot. Tāpat augstās kvalitātes kontroles prasības varētu radīt neatgriezeniskas negatīvas sekas. Ja zemnieki nebūs gatavi šīm divām ES iekšējā tirgus barjerām, tad diezgan daudz saimniecību un uzņēmumu būs spiesti pārtraukt lauksaimniecisko ražošanu, radot trešo zaudējumu - bezdarbu laukos, kas jau tagad ir ievērojams. Diemžēl arī pašlaik laukos, ja veidojas kādas darbavietas, tās galvenokārt saistītas tieši ar lauksaimniecisko ražošanu.

Kas būtu darāms saistībā ar gaidāmajām sarunām? Valters Bruss uzskata, ka daudz izšķirs Latvijas puses pozīcija un pārliecība, piekrītot vai noraidot to vai citu ES nosacījumu. Taču tepat, Latvijā, ir vairāk jāinformē sabiedrība par lauksaimnieciskās ražošanas specifiku, lai veidotos sapratne par finansu līdzekļu piešķiršanu nozarei. Noliecām, jāpaaugstina lauksaimniecībā strādājošo ienākumu līmenis, tas panākams, vai nu palielinot cenu līmeni, vai arī intensificējot ražošanu. Valstij, uzskata Valters Bruss, skaidri jādefinē, kuras būs prioritārās jomas, un tās jāatbalsta, jo, esot ES sastāvā, nekādā ziņā nepastāvēs vienlīdzīgs visu valstu visu nozaru atbalsts. Taču vispirms

Latvijā ir jānodrošina ilglaicīga lauksaimniecības atbalstīšana - lai tā nebeigtos ar kārtējā ministra vai kārtējās valdības maiņu.

LPCS prezidents **Jānis Skvarnovičs** par ieguvumu piensaimniecībai, iestājoties ES, uzskata tirgus paplašināšanos; jaunu investīciju un tehnoloģiju ienākšanu; ražošanas koncentrēšanos un specializāciju; ienākumu palielināšanos, paaugstinot piena iepirkumu cenu un subsīdijas. Nozares zaudējumi nenoliedzami būs mazo ražotāju un pārstrādātāju nespēja konkurēt piena tirgū un izžušana; darbavietu samazināšanās; piena produktu individualitātes zaudēšana tirgus globalizācijas rezultātā. Latvijas piensaimniecība, uzskata Jānis Skvarnovičs, ir spējīga konkurēt ES tirgū, bet pašlaik ir šādas novēršamas problēmas: ganāmpulks Latvijā ir niecīgs - caurmērā tikai trīs govys vienā saimniecībā, un tas ir ļoti zems rādītājs; vidējais izslaukums valstī ir 3400-3700 kilogramu no govys, un tas ir nepietiekami; sanitāri higiēniskais stāvoklis nebūt ne visās fermās ir pietiekamā līmenī; liels ir to pārstrādes uzņēmumu skaits, kuriem ir problēmas ar sanitāriju un higiēnu; pašlaik Latvijā no vairāk nekā 100 piena produktiem tikai kādi pieci seši ir konkurētspējīgi ES tirgū; Latvijā neviens pārstrādes uzņēmums, izņemot "Rīgas piensaimnieku", neražo produkciju ar augstu pievienoto vērtību, kas var ieinteresēt ES tirgu.

Latvija vēl līdz šim nav spējusi izstrādāt vienotu piena tirgus stratēģiju valstiskā līmenī, kas palīdzētu nozarei integrēties, valstī nav izstrādāts mehānisms, kas pasargātu nozari no krīzēm - krītošies tirgus cenai, pazeminās piena iepirkuma cenu, jo nav amortizatora valsts līmenī, kas zemnieku pasargātu. Lai nozare veiksmīgi attīstītos, ir jārisina piena un piena kvalitātes jautājumi, standartizācijas jautājumi, ražošanas koncentrācija un specializēšanās. Pie tā jau strādā LPCS un ZM, teica J.Skvarnovičs, taču ar administratīvām metodēm "no augšas" nekas nav panākams privātos uzņēmumos, kur galvenais ir akcionāru vērtējums un viedoklis. Tādēļ daudzi jautājumi atkārtoti skaidrojami.

Runājot par valsts līmenī darāmo, LPCS prezidents atgādināja, ka 1998. gadā tika izstrādāta nozares attīstības programma. Nu būtu laiks šo programmu revidēt, pārskatot mērķus, jo situācija ir mainījies, kā arī atrodot finansējumu, lai programmu varētu realizēt. Un, gatavojoties sarunām ar ES, lietderīgi būtu šajā stadijā pieaicināt praktiķus.

Arī Latvijas Zemnieku federācijas ģenerālsēkretārs **Bruno Barons** atzina, ka, iestājoties ES, strauji samazināsies lauksaimniecībā un mežsaimniecībā nodarbināto skaits, bet lauksaimnieciskajā ražošanā palikušo ienākumu līmenis ievērojami palielināsies. Taču nepieciešams dažādot nodarbinātības sfēras lauku rajonos un pievērst uzmanību lauku iedzīvotāju izglītošanai. Lauksaimniecības statūsabiedrību asociācijas valdes priekšsēdētājs **Jūlijs Beļavnieks** secināja, ka lauksaimniecības nozarei pēc neatkarības atgūšanas ir ļoti nodarīts pāri. Latvijas lauku atbalsta asociāciju seminārā pārstāvēja **Artūrs Boruks**, kurš akcentēja lauku iedzīvotāju kā vides slodzes nesēju nozīmi gan pašreiz, gan tālāk nododot zemes un vides kopšanas tradīcijas. Tādēļ ražošana lauku rajonos atbalstāma īpaši. Latvijas bioloģiskās lauksaimniecības organizācijas apvienības pārstāvis **Jānis Sietiņsons** akcentēja bioloģiskās lauksaimniecības izcilo perspektīvu ES sastāvā, jo šī ražošana nav kvotēta, un Latvijā ir ļoti labi apstākļi tās attīstībai, tādēļ tirgus iespējas ES koptirgū nenoliedzami pieaugs. Latvijas graudu audzētāju, glabātāju un pārstrādātāju vārdā runāja izpilddirektors Bruno Barons, kurš kritizēja pārstrādātāju monopolu labības sektorā. Ir izveidots intervences mehānisms, un tas ir uzteicams. Taču pēdējo trīs gadu laikā labības iepirkuma cenas ir pazeminājušās vidēji par 30 latiem tonnā, miltu izstrādājumu cenas palikušas tajā pašā līmenī vai nedaudz palielinājušās, taču šī "starpība" palikusi pārstrādes uzņēmumos, nenonākot atpakaļ pie labības ražotāja. Lai šo situāciju mainītu, teica izpilddirektors, labības ražotājiem jāizveido vidutāja instance starp ražotājiem un pārstrādātājiem, kas nodarbotos ar ražas uzpirkšanu un realizāciju. Bez šāda vidutāja labības ražotāji ES tirgū ieies pārāk nevarīgi. Taču labais, kas graudu sektorā paveikts, ir precīza labības tirgus bilances izveidošana, ko veic Labības tirdzniecības aģentūra. Tāpat sekmīga ir legālā un nelegālā labības tirgus kontrole. Valdībai būtu labības sektorā jānosaka hektāru subsīdijas, līdzīgi kā tas jau ir Ziemeļvalstīs, un tas palīdzēs arī noteikt graudu ražošanas ietilpību. Vēl pašiem labības sektora dalībniekiem būtu vēlams izstrādāt "sausu un ātro" labības produktu receptes, lai šo nišu mūsu tirgū pilnībā neaizpildītu importētā produkcija, kas pašlaik strauji notiek. Latvijas gaļas ražotāju un pārstrādātāju asociācijas izpilddirektors **Jānis Zutis** kā primāro akcentēja kautuvju, fermu un pārstrādes uzņēmumu pārveidošanu atbilstoši ES kvalitātes prasībām, kas

Latvijā ir ļoti akūts jautājums. Ļoti jāpiestrādā pie produkcijas standartizācijas un sertifikācijas, kā arī kontroles institūciju finansēšanas jautājumiem. Latvijas cūku audzētāju asociācijas ģenerāldirektors **Varis Sīmanis** satzinīgi vērtēja pagaidu pasākumu ieviešanu iekšējā cūkgaļas tirgus aizsardzībai.

Agrārās ekonomikas institūta direktors Andris Miglavs uzdeva jautājumu, kur katra nozare nākotnē redz savu tirgu - Latvijā, Baltijā, Eiropā vai pasaulē. Jānis Skvarnovičs uzskata, ka jau pašlaik Latvijas piena produkti ir visos šajos tirgos un nākotnē viņi negrasās no kāda atteikties. Varis Sīmanis Latvijas cūkgaļu redz ne tikai Latvijas, bet arī Baltijas un Eiropas tirgū. Jānis Zutis Latvijas gaļas pārstrādes produkcijai noietu grib paturēt jau pašlaik esošajā - Latvijā un Aizkaukāza - tirgū, kā arī neatteiksies no Baltijas un Eiropas tirgus tālākā perspektīvā. Jānis Sietiņšons bioloģisko produktu noietu jau šobrīd redz ne tikai divos tuvākajos, bet arī ES tirgū. Bruno Barons uzskata, ka jau tagad Latvijas labības produktu noiets ir Latvijā, Baltijā, Eiropā un pasaulē un nākotnē tādā pašā garā ir jāturpina.

Noklausoties visus seminārā izteiktos viedokļus, zemkopības ministra **Aigara Kalviša** viedoklis bija šāds:

- Cienījamie lauksaimnieki un semināra dalībnieki! Es būšu diezgan kritisks. Tādēļ, ka pret šo pirmo semināru, mēģinājumu saskatīt Latvijas lauksaimniecības vietu ES, daudzas no šeit pārstāvētajām organizācijām ir izturējušās ļoti nenopietni. Varbūt pirmajai reizei tas ir pieļaujami, bet katrā ziņā veidot dialogu ar ZM, kas pārstāvēs Latviju šajās sarunās (kas arī bija semināra mērķis), nav izdevies. Diemžēl organizācijas šeit pārsvarā runāja par sasāpējušajām problēmām, par kurām runāts daudzās auditorijās, nevis par perspektīvu, kur viņi redz Latvijas lauksaimniecību kopējā Eiropas tirgū. Acīmredzot mums pašiem daudz jāmacās, lai spētu formulēt savu domu, savas idejas.

Tagad - mans skatījums uz lietām, par ko šodien runājām. Ļoti labs ziņojums bija Zemnieku saeimas pārstāvim, kurš ļoti konkrēti salika pa punktiem pozitīvās un negatīvās puses. Visiem šiem jautājumiem es varu piekrist. Kad mēs iegūsim 65 miljonu pircēju lielo tirgu, kam vēl jāpiesummē pašreizējo kandidātvalstu tirgus, mēs būsīm vienā lielā kopējā tirgū. Tas ir lielākais ieguvums. Ja redzam, cik grūti mums pašlaik ir ar ienākumiem lauksaimniecībā nodarbinātajiem, ar ražošanas apjomu kāpināšanu un konkurenci, tad šajā sakarā mums ir otrā priekšrocība - ES ir raksturīga ļoti stabila sava tirgus aizsargātība. Tas ļaus lauksaimniekiem justies drošiem par savām investīcijām, saimniecību attīstību un nākotni. Tās ir ļoti lielas priekšrocības. Ja runājam par lauksaimniecības produktu iepirkumu cenām, mēs šodien nevaram pateikt, kas ar tām notiks pēc pieciem gadiem. Pieļauju, ka vidēji cenas kritīsies, jo arī ES atbalsta politika lauksaimniecībai acīmredzot samazināsies, bet šā vai tā iepirkuma cenas būs daudz lielākas, nekā tās šobrīd ir Latvijā. Ja runājam par atbalsta maksājumiem, tad ES, veidojot lauksaimniecības politiku, lai lauku iedzīvotāju ienākumu līmenis atbilstu pilsētās dzīvojošo ienākumu līmenim, arī pašlaik šo attieksmi nav mainījusi. Jo katra valsts sāk apzināties lauku daudzfunkcionālo nozīmi, ka lauksaimniecība nav tikai ražošana, tā ir lauku vides saglabāšana, tradīciju saglabāšana. Tādēļ atbalsta maksājumi būs, un varbūt arī kandidātvalstis uz šiem atbalsta maksājumiem varētu pretendēt. Tās ir pozitīvās puses, ko ES mums varētu dot.

Par negatīvajām pusēm, par konkurenci, tā ir atsevišķa tēma. Konkurencei Latvijas lauksaimniecība vēl nav gatava. Zemnieku saimniecības kopš pēdējās lauksaimniecības reformas vēl nav stabilizējušās, un arī kooperācijas līmenis Latvijā vēl nav pietiekamā līmenī. Un zemnieku pašpārvaldes organizācijas nodarbojas ar politiku, nevis ar savas produkcijas labāku pārdošanu, kam būtu jābūt to pamatuzdevumam. Un arī mūsu pārstrāde ne tuvu nav salīdzināma ar ES mērogiem. Mums būs lielas problēmas. Tādēļ šīs diskusijas, šie semināri nepieciešami pietiekami bieži, lai mēs saprastu pašreizējo stāvokli, varētu formulēt savu pozīciju un izprastu, ko gribam sasniegt un kas mums noteikti jāsasniedz, pirms iestājamies ES, kādai jābūt Latvijas pozīcijai iestāšanās sarunās. Katrā ziņā mums jābūt savai nacionālajai stratēģijai, jo sarunas būs smags posms, bet mums nevajadzētu atkāpties no savām pozīcijām.

Esot ES tirgū, mums nenoliedzami jāpaaugstina ražošanas līmenis, ko uzsvēra arī Statūtsabiedrību asociācijas vadītājs. Ja runājam par to, kas mums jādara, tad pārstrādes jomā noteikti notiks

koncentrācija un specializācija, un nevajadzētu gaidīt, kamēr integrēsimies Eiropas tirgū. Pretējā gadījumā mūsu uzņēmumus pa vienam vai nu nopirks lieli ES koncerni, vai tos izstums no tirgus. Tuvāko piecu gadu laikā koncerniem būs ļoti nopietna interese par mūsu uzņēmumiem, tie vēlēšies tos iegādāties tieši šeit, lai būtu tuvāk mūsu tirgum.

Ja runājam par pašu tirgu, tad es gribētu visiem lauksaimniekiem uzsvērt, ka vissvarīgākais integrācijas procesā ir nepazaudēt savu Latvijas tirgu. Tas būtu pats svarīgākais uzdevums. Iedomājieties - robežas būs vaļā, būs visas lielo reklāmas iespēju priekšrocības ES produktiem, un mēs varēsim nacionāli lepni paziņot, ka mūsu produkti ir daudz kvalitatīvāki. Protams, tie ir dabīgāki un garšīgāki, bet kvalitātes ziņā lielākoties atpaliek no ES ražotajiem. Tādēļ mūsu galvenais uzdevums būs saglabāt mūsu iekšējo tirgu, lai lauksaimniecības jomas netiktu izspiestas ārā no darbošanās, lai būtu iespējas ražot tepat uz vietas labību, gaļu, pienu, augkopības un citus produktus. Tas ir mūsu pamatuzdevums.

Tā kā ES lieli uzņēmumi šeit lūkosies pēc ražošanas bāzes un to mazpamazām uzņēmumu akciju veidā pārpirks, mums var samazināties arī mūsu tirgus daļa. Un, jo tuvāk nāksim ES tirgum, jo arvien aktuālāks būs jautājums par mūsu zemes piederību. Jau tagad drosmīgākie ES un citu valstu zemnieki Latvijā pērk zemi. Jo šeit ir niecīgas zemes cenas un lēts darbaspēks. Un pats bēdīgākais Latvijas zemniecībai būs tas, ka uz mūsu zemes pārsvarā saimniekos ārzemnieki nevis latviešu zemnieki. Un šie gadi, kas mums vēl ir atlikuši, ir jāvelti tam, lai stiprinātu latviešu zemnieku pozīcijas. Jo ir veltī cerēt, ka 25 valstu savienībā pastāvēs nacionālas robežas, nacionālas valdības. Būs kopējs tirgus un liberāla tirgus politika, brīvs zemes tirgus, kas jau vērojams pie mums. Šīs tendences mums ir jāņem vērā. Un semināru reizēs par visām šīm problēmām ir jādiskutē. Tieši šobrīd ir jādomā par mūsu zemnieku daļu nākotnē. Jo integrēšanās ES nav tikai lauksaimniecības jautājums, tie ir kopēji procesi visai tautsaimniecībai, tādēļ mums pareizi jāprognozē, jāizdara secinājumi un laikus jānovērš daudzas lietas, par ko jau tika runāts un ko šobrīd esam spējīgi novērst. Jo laika tam mums ir atlicis ļoti maz.

Agrārās ekonomikas institūta direktors **Andris Miglavs** noslēgumā secināja, ka jau semināra laikā izkristalizējušās vairākas aktuālas lietas, kuras ir jāņem vērā, virzoties tālāk. Tādēļ jāvienojas par skaidri formulējamu rīcību, kas nepieciešama, lai veidotos un attīstītos dialogs starp Latvijas valsts vadību un valdību, kas būs pilnvarota pārstāvēt Latvijas pozīciju iestāšanās sarunu laikā. Noteikti šāda veida dialogs semināru veidā ir turpināms, bet tam jāgatavojas daudz nopietnāk.

Rūta Bierande, "LV" ekonomikas redaktore